

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА

гр. София 1113, ул. „Акад. Георги Бончев”, бл.6, ет.5/6, тел. 02 870 53 03

**ОТЧЕТЕН ДОКЛАД ЗА НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА,
УЧЕБНАТА И ФИНАНСОВА ДЕЙНОСТ
НА ИИНЧ ПРЕЗ 2020 ГОДИНА**

СЪДЪРЖАНИЕ

1. ПРОБЛЕМАТИКА НА ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА

1.1. Преглед на изпълнението на целите (стратегически и оперативни) на ИИНЧ, оценка и анализ на постигнатите резултати и на перспективите на ИИНЧ в съответствие с неговата мисия и приоритети, съобразени с утвърдените научни тематики 4

1.2. Изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017–2030 – извършени дейности и постигнати резултати по конкретните приоритети 5

1.3. Полза / ефект за обществото от извършваните дейности 6

1.4. Взаимоотношения с други институции 8

1.5. Общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата 9

1.5.1. Практически дейности, свързани с работата на национални, правителствени и държавни институции, индустрията, енергетиката, околната среда, селското стопанство, национални културни институции и др. 9

1.5.2. Проекти, свързани с общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата и обществото, финансирани от национални институции (без Фонд „Научни изследвания”), програми, националната индустрия и пр. 9

2. РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ ПРЕЗ 2020 г.

2.1. Най-значимо научно постижение 10

2.2. Най-значимо научно-приложно постижение 11

3. МЕЖДУНАРОДНО НАУЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО НА ИИНЧ 12

4. УЧАСТИЕ НА ИИНЧ В ПОДГОТОВКАТА НА СПЕЦИАЛИСТИ 13

5. ИНОВАЦИОННА ДЕЙНОСТ НА ИИНЧ И АНАЛИЗ НА НЕЙНАТА ЕФЕКТИВНОСТ 14

6. СТОПАНСКА ДЕЙНОСТ НА ИИНЧ 15

7. КРАТЪК АНАЛИЗ НА ФИНАНСОВОТО СЪСТОЯНИЕ НА ИИНЧ ЗА 2020 г.	15
8. ИЗДАТЕЛСКАТА И ИНФОРМАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ НА ИИНЧ	16
9. ИНФОРМАЦИЯ ЗА НАУЧНИЯ СЪВЕТ НА ИИНЧ–БАН	20
10. КОПИЕ ОТ ПРАВИЛНИКА ЗА РАБОТА В ИИНЧ–БАН	20
11. СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ В ОТЧЕТА И ПРИЛОЖЕНИЯТА КЪМ НЕГО СЪКРАЩЕНИЯ	20
ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ	21

1. ПРОБЛЕМАТИКА НА ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА:

1.1. Преглед на изпълнението на целите (стратегически и оперативни) на ИИНЧ, оценка и анализ на постигнатите резултати и на перспективите на ИИНЧ в съответствие с неговата мисия и приоритети, съобразени с утвърдените научни тематики.

Както е определено в мисията, Институтът за изследване на населението и човека (ИИНЧ) е ориентиран към провеждане на демографски и психологични изследвания, целящи разкриване на закономерностите и факторите за развитие и възпроизводство на българското население, а също за психологично развитие и реализация на отделния човек. Изследователската стратегия на института е насочена към подпомагане на институциите при решаването на проблеми с демографското и личностно развитие в условията на европейска интеграция и налични глобални тенденции.

В съответствие с мисията и приоритетите на ИИНЧ през 2020 г. учените от института продължиха да работят по редица значими научноизследователски теми и проекти, свързани с изготвянето на прогнози за демографското развитие на страната и изучаване на най-значимите проблеми в тази област, като възпроизводството и регионалните аспекти на разпределението на работната сила, съвместяване на труда и семейните ангажименти, историко-демографско развитие на населението, обитаващо българските земи в миналото, анализи на раждаемостта, семейството, семейните политики, стареенето на населението, миграционната и етническата проблематика. През 2020 г. учени от ИИНЧ работят и по значими проекти във връзка с разработването на политики, насочени към българите в чужбина; проучване на психологическите фактори, определящи рисковото поведение на младите хора; изследване на реакциите на стрес и начините за справяне с него в условията на разпространяваща се инфекция от коронавирус в България; и др.

Трябва да се отчете, че през 2020 г. научноизследователската работа на учените от ИИНЧ беше сериозно затруднена поради извънредното положение в страната заради разрастващата се пандемия от COVID-19, което възпрепятства реализирането в пълна степен на поставените в началото на годината изследователски задачи. Въпреки сложната обстановка през 2020 г. учените от Института продължиха да разработват редица важни за българското общество и за държавните институции проекти, част от

които ще продължат и през следващия период, като по този начин ще се осигури приемственост в изпълнението на целите и приоритетите на института.

1.2. Изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017–2030 – извършени дейности и постигнати резултати по конкретните приоритети.

Научните приоритети на ИИНЧ отразяват, от една страна, научноизследователските интереси и насоченост на учените, но от друга, в тях рефлектират актуалните обществени интереси и приоритетите на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017–2030.

Съобразно визията на стратегията по отношение на човешките ресурси в ИИНЧ са създадени условия за ефективно кариерно развитие на учените, основано на високо ниво на научните изследвания. В тази връзка през 2020 г. се хабилитираха двама учени от Института – д-р Анна Александрова-Караманова и д-р Даниела Ангелова, а доц. д-р Ергюл Таир беше избрана за професор.

В ИИНЧ са създадени условия за по-голяма мобилност на учените, както и за насърчаване на участията на докторантите и младите учени в национални и международни форуми, докторантски школи, различни специализации и др. Важна инициатива в тази насока представлява провеждането под ръководството на проф. д-р Катя Стойчева на XII Национална школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки „Кризата: индивидуални и социални проекции“ (28–30 октомври 2020 г., онлайн издание). Получилите положителна рецензия доклади ще бъдат редактирани и публикувани в Том 2 от „Сборник доклади на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки“, новото електронно академично издание на ИИНЧ със свободен достъп, което започна да излиза през 2020 г. Докторантите и младите учени са включвани и в разработваните в института проекти, което е един от важните индикатори за реализирането на приоритетите на националната стратегия.

Посредством привличането на допълнителни финансови средства от външни проекти ръководството на ИИНЧ се стреми да се справи с проблемите, свързани с подобряване на условията на труд и повишаване на жизнения стандарт на учените и на помощния научен персонал. Без адекватна държавна политика в тази област обаче трудно би могло да се очаква трайно решаване на тези проблеми. Аналогична е

ситуацията и с редица други цели на националната стратегия – повишаване на броя на учените до характерни за ЕС нива и балансираното им разпределение по възраст, пол и научни области; осигуряване на достъп на българските учени до европейската и световна научна инфраструктура и др.

В провежданите научни изследвания учените от ИИНЧ се съобразяват със заявената в стратегията приоритетност на фундаменталните изследвания, обвързани с актуалните обществени предизвикателства. За целта през 2020 г. учени от института разработват проекти, свързани с едни от най-значимите за българското общество предизвикателства, като решаването на демографския проблем в страната, подобряването на качеството на живот, социалното развитие, културно-историческото наследство, националната идентичност, националната сигурност и отбрана.

Визията на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017–2030 предвижда засилване на връзките на науката с образованието, бизнеса, държавните органи и обществото като цяло. Именно в тази насока са и разработваните от учените в ИИНЧ проекти, резултатите от които могат да послужат за вземането на адекватни управленски решения от българските държавни институции.

1.3. Полза / ефект за обществото от извършваните дейности.

Резултатите от изследователските дейности на учените от ИИНЧ през 2020 г. са от полза за обществото в редица сфери, най-важните от които са:

- Извършване на експертни анализи за различни държавни институции и НПО във връзка с актуални проблеми от демографското развитие на България, пазара на труда, регионалното развитие, раждаемостта и семейните политики, смъртността и стареенето на населението, етническите и интеграционните въпроси, миграциите и др.
- Разработване на политики, насочени към българите в чужбина, в подкрепа на усилията на държавните институции за справяване с демографските проблеми в страната;
- Проучване на нагласите към емиграция и жизнено планиране при младите хора в контекста на демографските предизвикателства в България;
- Изследване на социалнопсихологичните ефекти на кризата, породена от COVID-19: стрес и справяне с него в условията на пандемия;

- Проучване на влиянието на пандемията от COVID-19 върху ромите и жителите на големите градски гета;
- Проучване на проблема за същността, спецификите и ефективността на мерките, които са предприемани от властите за ограничаване на разпространението на епидемиите по българските земи в миналото; и др.

Както се вижда, пандемията от COVID-19 през 2020 г. пренасочи част от усилията на учените от ИИНЧ към разкриване на редица елементи от влиянието на пандемията върху българското общество като елемент от усилията на държавните институции за справяне с породените от COVID-19 предизвикателства.

Дейности в полза на обществени и правителствени институции представляват и ангажиментите на много от учените в ИИНЧ за експертни оценки и анализи и участия в съвети, комисии и работни групи към различни български държавни институции. Според въведените в системата SONIX данни, през 2020 г. учените от ИИНЧ са извършили 54 експертизи в помощ на институции и органи на управление, от които 27 платени и 27 неплатени. Съпоставката с данните от 2019 г. показва почти двойно увеличаване на броя на извършените експертизи, което ясно показва, че учените от ИИНЧ са разпознаваеми като водещи експерти в своите области от представителите на различни държавни и обществени институции.

Учени от института участват в дейността на Националния съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси към Министерски съвет, Националния съвет по въпросите на социалното включване към Министерски съвет, Междуведомствената работна група по демографските въпроси към министъра на труда и социалната политика; Междуведомствената група за мониторинг на изпълнението на Актуализираната Националната демографска стратегия на Република България, Междуведомствената работна група към Министерството на регионалното развитие и благоустройството за разработване на варианти за нов териториален обхват, Комисията на Министерството на труда и социалната политика за интеграция на уязвими малцинствени общности, Комитета за българите в чужбина към вицепрезидента на Република България, Агенцията по заетостта, Централната комисия по преброяването, Експертната работна група за нова демографска политика към Министерския съвет, Държавно-обществената консултативна комисия по проблемите на безопасността на движение по пътищата, Работната група за изготвяне на Стратегия за развитие на човешките ресурси в социалната сфера към Министерството

на труда и социалната политика, Междуведомствената работна група по демографска политика, доходи и жизнено равнище към министъра на труда и социалната политика, Националният съвет по въпросите на социалното включване към Министерски съвет и др.

1.4. Взаимоотношения с други институции.

ИИНЧ има дългогодишни взаимоотношения с редица институции, организации и висши учебни заведения. Те се изразяват както в съвместна работа по различни научноизследователски и научноприложни проекти, така и чрез участието на учените в събития, експертизи, обучения, консултации и други дейности по покана на съответните организации. Както вече се отбеляза, учени от института участват в дейността на съвети, комисии и работни групи към различни български държавни институции (Министерски съвет, Министерство на труда и социалната политика, Министерство на регионалното развитие и благоустройството и др.), както и в дейността на организации от неправителствения сектор.

ИИНЧ поддържа трайни сътрудничества с редица български висши учебни заведения, като Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Университета за национално и световно стопанство, Нов български университет, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград, Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“ и др. Сътрудничество се поддържа и с редица институти на БАН, Националният статистически институт, Института по психология на МВР, Военната академия „Г. С. Раковски“, Института за политика, Националният център по обществено здраве и анализи, Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, Държавна агенция „Архиви“, музейната мрежа в страната и др.

ИИНЧ си сътрудничи и с международни академични структури, организации и университети (като Кримския федерален университет, Университета в Упсала, Швеция, Института по антропология „Франциск И. Райнер“ при Румънската академия и др.), с които се осъществяват съвместни научни прояви и проекти. Учени от института участват и в изготвянето на международни доклади за значими европейски и световни институции, като Европейската комисия, Агенцията на Европейския съюз за основните права (European Union Agency for Fundamental Rights) и др.

1.5. Общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата.

1.5.1. Практически дейности, свързани с работата на национални, правителствени и държавни институции, индустрията, енергетиката, околната среда, селското стопанство, национални културни институции и др.

Редица практически дейности на ИИНЧ подпомагат работата на държавните институции. Сред тези дейности заслужава да се отбележат:

- Изготвяне на повече от 50 експертизи в помощ на различни държавни институции и органи на управление: Министерския съвет, МОН, МТСП, Междуведомствената работна група по демографска политика, доходи и жизнено равнище към министъра на труда и социалната политика, Икономическия и социален съвет на Република България, Националния тристранен съвет, НСИ и др. Изготвени са експертни становища до МОН по Националния план за развитие на инициативата за отворена наука в Р България, до МС, МОН и др. по Националния план за възстановяване и устойчивост на Р България; и др.
- Разработване по поръчка на Министерския съвет на политики, насочени към българите в чужбина;
- Обучение на обучители по разработената по поръчка на МОН Програма за превенция и интервенция на агресията и насилието в училище; и др.

1.5.2. Проекти, свързани с общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата и обществото, финансирани от национални институции (без Фонд „Научни изследвания“), програми, националната индустрия и пр.

Учени от ИИНЧ работят по проекти, които пряко обслужват дейността на българските държавни институции и потребностите на българското общество. Сред тези проекти като най-значим може да бъде посочен:

1. Проект **„Разработване на политики, насочени към българите в чужбина“** (2019–2020 г.) с ръководител проф. д-р Антоанета Христова, възложен и финансиран от Министерския съвет на Република България.

Целта на проекта е на базата на проведеното изследване да се формулират работещи политики спрямо българите в чужбина, които да послужат на българските държавни институции при вземането на управленски решения. Основните резултати от реализацията на проекта са:

- Разработени са контекстуални доклади за състоянието на интеграционните процеси в 15 страни с активна българска имигрантска общност – САЩ, Канада, Турция, Гърция, Северна Македония, Сърбия, Албания, Косово, Франция, Германия, Великобритания, Испания, Италия, Молдова, Украйна. Специфицирани са нагласите и готовността за завръщане на различните поколения и вълни емигранти от България;
- Направен е суот анализ на всички фактори на интеграционното състояние във всяка отделна страна – социално-икономически, правно-политически и културни;
- Представени са 95 биографични интервюта, проведени във включените в изследването страни;
- Проведено е количествено изследване, което очертава нагласите и условията за връщане в Родината;
- Предложени са общи и специфични политики за българите в чужбина. Общите се отнасят основно до разработването на системна стратегия и институционализация на управлението на политиките спрямо българите в чужбина във връзка с необходимостта от синхронизацията им. Специфичните се отнасят до предложения за конкретни политики за всяка страна, включена в анализа в зависимост от проблемите, очертани в нея.

Резултатите от проекта са обобщени в: **Христова, А., Х. Александров, Т. Буруджиева, С. Ташев.** (2020). Политики за българите в чужбина. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2020, 322 с., ISBN:978-619-245-075-5

2. РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ ПРЕЗ 2020 г.

2.1. Най-значимо научно постижение:

Монографията на проф. д-р Ергюл Таир „Личност и трудово поведение“. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2020, 294 стр., ISBN: 978-619-245-053-3

Настоящата монография представя резултати от редица изследвания в български организационен контекст, в които основният фокус е върху индивидуалните различия, проявяващи се трудовото поведение.

Значимост за науката: Представени са някои от подходите за описание и изследване на личността с акцент върху личностните черти, които намират широко приложение при подбора, оценката на изпълнението и поведението в труда. Изведени са значими научни резултати, свързани с ролята на възрастта, образованието, професията, психологическия климат в организацията, но най-вече личностните особености, детерминиращи негативното и позитивното трудово поведение. Адаптирани са за български условия кратки инструменти за изследване на личностните черти („големите пет“ и шестте личностни черти), за оценка на ангажираността в работата, проявите на бърнаут синдрома и психичното благополучие.

Значимост за обществото: Предлагат се и се обосновават приложими в организационен контекст препоръки за превенция и интервенция на контрапродуктивното поведение и бърнаут синдрома, наред с подходи за повишаване на ангажираността и благополучието на служителите. Утвърждава се прилагането на позитивната психология в труда, като се разкрива потенциала на психологията като наука и нейната приложимост за подобряване на индивидуалното благополучие и организационната ефективност.

Илюстрация към научното постижение: вж. Приложение 1.

2.2. Най-значимо научно-приложно постижение:

Проект „Стрес и справянето с него в условия на разпространяваща се инфекция от Ковид“ с ръководител проф. Антоанета Христова, финансиран от бюджетната субсидия на БАН.

През периода март – ноември 2020 г. Департамент „Психология“ в ИИНЧ-БАН реализира три вълни от мащабно изследване, посветено на реакциите на стрес и начините за справяне с него в условията на разпространяваща се инфекция от коронавирус в България. И трите вълни на изследването се провеждат онлайн, като въпросникът е разпространяван чрез социални мрежи и сайтове в Интернет.

Данните са показателни за това какво е преживяването на непознато кризисно събитие с неизвестна продължителност и последици, каквото е появата и разпространението на COVID-19. Ситуацията, както и предприетите мерки, оказват влияние върху психичното благополучие на всеки човек.

Изследването е едно от първите подобни изследвания в световен мащаб. То е проведено успоредно (първата и втората вълна) в Швеция и Китай, което го прави уникално в мащаба си и възможността за кроскултурни сравнения. Изследването очертава сфера на анализ, която е не само проектираща груповата и индивидуална реакция, но представя влиянието на устойчиви психологични механизми върху реакцията на стрес като оптимизъм и поведение в среда с висока степен на неопределеност.

Изследването показва как през отделните етапи се променя преценката за риска от заразяване от коронавирус, което оказва влияние върху спазването на мерките. Очертава се сериозен дебат върху тезата за „новото нормално“ предвид установената съпротива за обръщане към живот в интернет и социалните мрежи, и необходимостта от връщане към нормата на предишните ежедневни стереотипи.

Изследването показва реалните стойности на нивата на тревожност и възприет стрес, които не са силно завишени, каквато теза доминира в публичното пространство. Подчертан е ефекта на стратегиите за справяне със стреса и индивидуалното им прилагане като фактор за намиране на баланс. Описани са профилите на най-силно преживяващите стрес, като от жени, работещи хоум офис в големите градове през първата вълна, постепенно профила се променя към хора от по-висока възраст, мъже и жени, работещи хоум офис и такива, които живеят в по-малките градове.

Поради неопределеност на продължителността на здравната криза данните от крайния етап на изследването подсказват необходимост от промяна на комуникацията в щадяща посока спрямо нарастващия брой хора, които са включили максималния си психичен капацитет за справяне със стреса в кризисната ситуация.

Илюстрация към научно-приложното постижение: вж. Приложение 2.

3. МЕЖДУНАРОДНО НАУЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО НА ИИНЧ:

Една от най-важните цели и същевременно основен механизъм за реализиране на научните приоритети на ИИНЧ е международното научно сътрудничество, чрез което се реализират и част от изследователските проекти и научни публикации. Пример за това е Споразумението за научно сътрудничество между ИИНЧ-БАН и Института по антропология „Франциск И. Райнер“ при Румънската академия, в рамките на което се реализира **международния проект** „Психологически фактори в

рисковото поведение на младите хора (консумация на алкохол, сексуална активност и заседнал начин на живот)“ с ръководител от българска страна проф. Ергюл Таир.

Анотация на проекта: Редица изследвания представят негативните влияния на ирационалната консумация на алкохол, рисковото сексуално поведение и заседналият начин на живот върху здравето на младите хора. Целта на проекта е да проучи психологическите фактори, определящи рисковото поведение на младите хора от Румъния и България, наред със създаването на образователни програми, насърчаващи здравословния начин на живот, като се вземат предвид индивидуалните характеристики и специфичните мотиви, които отразяват семейния живот и културния контекст.

Въпреки сложната обстановка заради пандемията от COVID-19, през изминалата година учените от ИИНЧ са участвали с доклади в 9 международни научни форума, 5 от които са проведени извън България – 4 в Русия (в градовете Екатеринбург, Сиктивкар в Коми и Ялта в Крим) и 1 в Турция (в Анкара). На тези форуми са изнесени 19 доклада самостоятелно или в съавторство. Учени от института са участвали и в изготвянето на доклади, становища и експертизи за значими европейски институции, като Европейската комисия, Агенцията на Европейския съюз за основните права (European Union Agency for Fundamental Rights), Консултативния съвет към Съвета на Европа и Европейската комисия по програма ROMACT (Council of Europe and European Commission Programme ROMACT) и др.

4.УЧАСТИЕ НА ИИНЧ В ПОДГОТОВКАТА НА СПЕЦИАЛИСТИ:

Учените от ИИНЧ са хонорувани преподаватели в няколко университета в страната и обучават **студенти** в бакалавърски и магистърски програми. През 2020 г. те са изнесли общо 481 часа лекции и 15 часа упражнения в 4 български Висши учебни заведения: Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Военна академия „Г. С. Раковски“, Нов български университет и Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград. Учени от института са провели и 3 специализирани курса с общо 90 часа към Центъра за обучение при БАН (курс по „Академично писане“ с ръководител проф. К. Стойчева, курс „Психология на политиката или политиката като функция на психологичното“ с ръководител проф. А. Христова, курс „Теории за етничността и

национализма“ с ръководител проф. И. Томова). Проф. Е. Таир е ръководител на 3 дипломанти в СУ „Св. Климент Охридски“ и Нов български университет.

Съществена функция и приоритет на звеното е да приема и обучава **докторанти**. Към началото на 2020 г. в Института са обучавани 9 докторанти, всичките по държавна поръчка. През годината 1 докторант е отчислен с право на защита, а 5 са новозачислените докторанти (3 редовна и 2 задочна форма на обучение). През 2020 г. успешно са защитени 3 дисертации за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ (от Калина Крумова, Евелин Йорданова и Боян Василев).

Към края на годината в ИИНЧ са обучавани 13 докторанти (5 редовна и 8 задочна форма на обучение). Редовните докторанти бяха оценени от Атестационната комисия на Института и получиха допълнителни стипендии, отпуснати от МОН.

Все още обаче не са решени проблемите с намирането на достатъчно добре подготвени кандидати за докторантура по някои от специалностите („Статистика и демография“, „История на България“ и др.), за които ИИНЧ притежава акредитация да обучава докторанти.

През 2020 г. за пръв път в ИИНЧ беше направена основна вътрешна проверка на качеството на докторантското обучение в Департамент „Демография“ за акредитирани докторски програми: „История на България“, „Статистика и демография“ и „Социология“ от комисия с председател проф. д-р Маргарита Атанасова. Комисията изготви доклад с препоръки за усъвършенстване на докторантското обучение, който беше представен и приет на заседание на Научния съвет на ИИНЧ–БАН.

През 2020 г. е успешно подновена акредитацията на докторската програма по научната специалност „История на България“ („Историческа демография“) от професионално направление 2.2. История и археология, очаква се докладът на експертната комисия. В НАОА е изпратен доклад-самооценка за предстоящата акредитация на докторската програма по „Социология“.

5. ИНОВАЦИОННА ДЕЙНОСТ НА ИИНЧ И АНАЛИЗ НА НЕЙНАТА ЕФЕКТИВНОСТ:

Не е осъществявана съвместна иновационна дейност с външни организации и партньори.

Не е извършван трансфер на технологии и/или подготовка на трансфер на технологии по договор с фирми.

6. СТОПАНСКА ДЕЙНОСТ НА ИИНЧ:

Не е осъществявана такава дейност.

7. КРАТЪК АНАЛИЗ НА ФИНАНСОВОТО СЪСТОЯНИЕ НА ИИНЧ ЗА 2020 г.

През 2020 г. основен източник на финансови средства е утвърдената бюджетна субсидия на ИИНЧ в размер на 988 630 лв. Разходите от бюджетна субсидия са разпределени както следва: за заплати и осигурителни вноски на служителите в института – 920 988 лв., за стипендии – 36 647 лв., за разходи за консумативи за сградата – 10 900 лв. Неизразходваните средства от бюджетна субсидия в края на годината са прехвърлени като преходен остатък към собствените средства на института.

През отчетната 2020 г. се работи по проект „Разработване на политики, насочени към българите в чужбина” на обща стойност 340 000 лв., като са използвани останалите средства от предходната година. В края на годината се получи финансиране от МС за нов проект „Поляризация и конфликти в българското общество: причини, превенция, преодоляване” на стойност 392 490 лв., чието изпълнение започва през настоящата година.

През изминалата година институтът е провел научни изследвания по проект „Комплексен интегриран мултикомпонентен подход при изследване на дислексия на развитието”, финансирани от МОН, като са използвани средствата останали от предходната година. По договор с ФНИ постъпиха средства по програма „Петър Берон и НИЕ” – 60 000 лв. и за издаване на научни периодики – сп. „Население” и сп. „Психологични изследвания” – 13 780 лв. Институтът получи финансиране от БАН по програма „Млади учени и и постдокторанти” – по модул „Млади учени” – 9 120 лв., по модул „Постдокторанти” – 26 496 лв., средствата от които се използваха по правилата на програмата само за основни и допълнителни възнаграждения на младите учени и постдокторанта.

През 2020 г. се получиха и следните приходи от външни организации: от продажба на списания, вкл. онлайн – 2 150 лв., от такси правоучастие в Национална докторантска конференция – 705 лв., от такси на докторанти – 4 690 лв.

През 2020 г. беше възможно повишаване на трудовите възнаграждения, съгласно ПМС 381/2019 г. за изпълнение на държавния бюджет на Република България за 2020 г. и решение на ОС на БАН за разпределение на бюджета по компоненти К 1, К 2 и К 3. Увеличението на основните заплати е 10 % за всички категории персонал. В средата на годината бяха дадени допълнителни възнаграждения на учените по компонент К 2 в размер на 35 248 лв. и целеви награди в края на годината, съгласно Вътрешните правила за работните заплати в ИИНЧ. Въпреки това основен проблем на института остава ниското ниво на заплащане по трудови правоотношения, който на фона на повишаваща се минимална работна заплата продължава да бъде тревожно актуален.

Със собствени средства се изплащат всички външни услуги – за телефон, софтуерно и хардуерно обслужване, технически услуги и други външни услуги. Голяма част от разходите за канцеларски материали и консумативи, командировки, застраховки и представителни разходи също се извършват със собствени средства.

8. ИЗДАТЕЛСКАТА И ИНФОРМАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ НА ИИНЧ:

Съгласно въведените данни в системата SONIX, през 2020 г. са публикувани 97 **научни публикации** на учени от ИИНЧ, които влизат в отчета на звеното. По този начин се запазва тенденцията за постъпателно увеличаване на публикационна активност на учените от ИИНЧ през последните две години, след временния спад по отношение на този показател през 2018 г. (78 публикувани научни публикации влизащи в отчета на звеното през 2019 г. спрямо 64 през 2018 г. и 82 през 2017 г.).

Значително увеличение в сравнение с предходната година се наблюдава по отношение на публикуваните **монографии**. Техният брой нараства от 4 през 2019 г. на 10 през 2020 г. От тях 9 са на български език и 1 на английски език. 4 от монографиите са публикувани от реномирано международно издателство (Издателството на БАН „Проф. Марин Дринов“).

Публикуваните монографии на учени от ИИНЧ през 2020 г. са:

Ангелова, Д. Браќът по българските земи през XIX в. (до 1878 г.). Регалия-6, 2020, ISBN: 978-954-745-331-9, 178 с.

Душанова, Ю., **Й. Лалова, А.** Калонкина. Зрително-пространствени аспекти и ЕЕГ-корелати при дислексия на развитието – програми „Развитие на четенето”. ЛЦ „Ромел”, 2020, ISBN: 978-954-9458-29-9, 147 с.

Зографова, Й., А. Христова, Д. Бакалова, Е. Димитрова, В. Недева-Атанасова. Програма за превенция и интервенция на агресията и насилието в училище. Министерство на образованието и науката, 2020, ISBN: 978-954-8973-30-4, 100 с.

Таир, Е. Личност и трудово поведение. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2020, ISBN: 978-619-245-053-3, 294 с.

Ташев, С. Българските общности в Западните Балкани. Политически процеси и етнодемографски последици (1913–2019). Т. 1. Албания. ОРБЕЛ, 2020, ISBN: 978-954-496-133-6, 253 с.

Томова, И., Л. Стойчев, М. Иванов. Мерки за преодоляване на демографската криза в България. Т. V. Демографски дисбаланси и социални неравенства между големите етнически групи в България. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2020, ISBN:978-954-322-967-3, 382 с.

Христова, А. Образователна структура на икономически активното население в България. Изд. Велес Консулт, 2020, ISBN: 978-619-188-385-1, 327 с.

Христова, А., Х. Александров, Т. Буруджиева, С. Ташев. Политики за българите в чужбина. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2020, ISBN:978-619-245-075-5, 322 с.

Черкезова, С., П. Салчев, Г. Михова, З. Славова. Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България. Т. 2. Старееене, смъртност и качество на живот. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2020, ISBN: 978-954-322-960-4 (Print); 978-954-322-961-1 (Online), 504 с.

Tashev, S. Bulgarians in Albania. The Long Path to Recognition. ORBEL, 2020, ISBN: 978-954-496-138-1, ISBN: 978-954-496-139-8, 256 с.

Във връзка с публикуваните монографии на учени от ИИНЧ трябва да се отбележи, че на 1 ноември 2020 г., по повод Деня на народните будители, многотомното издание „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“ беше отличено с грамота за значима монография от национално значение.

Излезлите от печат през 2020 г. **научни публикации в издания, индексирани в Web of Science (WoS), Scopus и ERIH+**, са 22 на брой, като по отношение на този показател също се наблюдава известно увеличение в сравнение с предходната 2019 г., когато броя на тези публикации беше 19. Както по отношение на предходните години, така и сега, трябва да се отчете, че по-голямата част от тези публикации (13) са публикувани в индексираното в ERIH+ сп. „Психологични изследвания“. Очевидна е необходимостта учените от ИИНЧ да разширят публикационната си активност и към други, външни за института индексирани издания.

Реферираните научни публикации в издания, неиндексирани в WoS, Scopus, ERIH+, и в тематични сборници (вкл. сборници от международни и национални научни форуми), са 57.

В SONIX са въведени и 17 научно-популярни публикации, излезли от печат през 2020 г.

Що се отнася до **цитатите**, в системата SONIX за 2020 г. въведени 215 цитирания на публикации на учени от ИИНЧ. По този начин се запазва до голяма степен достигнатото през 2019 г. високо ниво на цитиранията след констатирания през 2018 г. временен спад в стойностите на този показател (186 цитирания за 2017 г. спрямо 135 за 2018 г., 228 за 2019 г. и 215 за 2020 г.).

55 от цитатите на научни публикации на учени от института, въведени за 2020 г., са в издания, индексирани в WoS и Scopus. По отношение на този показател също се наблюдава увеличаване в сравнение с предходните години, като цитатите в посочените издания нарастват от 21 през 2017 г., на 27 през 2018 г., 46 през 2019 г. и 55 през 2020 г.

Информация за научните списания, издавани от ИИНЧ:

Институтът за изследване на населението и човека при БАН издава две академични реферирани списания със строго научен характер – сп. „Психологични изследвания“ и сп. „Население“, свързани с двете основни направления на научната дейност в института – психология и демография. В тях се публикуват оригинални, непубликувани научни статии и студии на учените от двата департамента, отразяващи провежданите изследвания, както и изследвания на учени от България и чужбина.

В края на 2019 г. сп. „Психологични изследвания“ и сп. „Население“ спечелиха поотделно Конкурс „Българска научна периодика – 2019“ на обща стойност 13 780 лв., с която през 2020 г. беше финансирано издаването на шест книжки от двете издания.

През 2020 г. сп. „Психологични изследвания” издаде 3 броя книжки – кн. 1, кн. 2 и кн. 3 за 2020 г. от Том 23 на изданието, с общ обем от 365 стр. Отпечатаните статии са 21, от които 15 на английски език и 6 на български език. От публикувалите общо 35 автори външни са 13 (от тях 3 от чужбина) и 22 от ИИНЧ.

През 2020 г. от сп. „Население“ бяха отпечатани 4 книжки – кн. 5 за 2019 г. и кн. 1, кн. 2 и кн. 3 за 2020 г. Публикуваните книжки 1, 2 и 3 за 2020 г. от Том 38 на изданието са посветени на 30-та годишнина от създаването на първото научно звено по демография в БАН през 1990 г. и са с общ обем от 488 стр. Отпечатаните статии са 22, от които 10 на английски език и 12 на български език. От публикувалите общо 22 автори външни са 7 (1 от чужбина) и 15 от ИИНЧ.

В края на 2020 г. списанията, издавани от ИИНЧ отново и поотделно спечелиха Конкурс „Българска научна периодика – 2020“ към ФНИ. Полученото в края на годината финансиране ще осигури отпечатването през 2021 г. на 3 книжки на сп. „Психологични изследвания“ и 2 книжки на сп. „Население“.

През 2020 г. ИИНЧ започна издаването и на поредицата „СБОРНИК ДОКЛАДИ на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки“ – рецензирано електронно академично издание със свободен достъп, в което ще се публикуват най-добрите оригинални научни статии в областта на социалните науки на докторанти и млади учени, участвали с доклади в провежданата всяка година Национална школа. През 2020 г. беше издаден Том 1 от тази поредица, в която са включени докладите, представени на XI Национална школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки „Социалните процеси като предизвикателство за индивида и общностите“, която се проведе от 24 до 26 октомври 2019 г. в София и беше посветена на 150-годишнината на Българската академия на науките. Изданието е включено в Портала за научни онлайн ресурси със свободен достъп ROAD (<https://road.issn.org/>) и в НАЦИД.

Информация за дейността на библиотеката при ИИНЧ (Библиотека по демография; Библиотека по психология) през 2020 г.

През 2020 г. фондът на библиотеката достигна общо 6 517 тома (Библиотека по „Демография“ – 4 075 т.; Библиотека по „Психология“ – 2 442 т.).

По вид: книги – 3 493 т.; периодични издания: списания и поредици – 2 974 т., поредици на електронен носител – 50 т. По език: на български език – 2 816 т.; на чужди езици – 3 701 т.

През 2020 г. са постъпили 104 библиотечни документа на стойност – 5 377.43 лв.

9. ИНФОРМАЦИЯ ЗА НАУЧНИЯ СЪВЕТ НА ИИНЧ–БАН:

Информацията за Научния съвет на ИИНЧ е представена в Приложение 3.

10. КОПИЕ ОТ ПРАВИЛНИКА ЗА РАБОТА В ИИНЧ–БАН:

Правилник за устройството, вътрешния трудов ред и дейността на Института за изследване на населението и човека, приет от Общото събрание на учените на 13.01.2011 г., е качен и достъпен на сайта на института: http://www.iphs.eu/n/images/normative-docs/Pravilnik_IINCH_18.02.2015.pdf

11. СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ В ОТЧЕТА И ПРИЛОЖЕНИЯТА КЪМ НЕГО СЪКРАЩЕНИЯ:

ИИНЧ – Институт за изследване на населението и човека

МОН – Министерство на образованието и науката

МС – Министерски съвет на Република България

МТСП – Министерство на труда и социалната политика

НАОА – Национална агенция за оценяване и акредитация

НСИ – Национален статистически институт

ОС на БАН – Общо събрание на Българската академия на науките

ПМС – Постановление на Министерски съвет

ФНИ – Фонд „Научни изследвания“

***

Представеният отчетен доклад за дейността на ИИНЧ през 2020 г. позволява да се направят следните изводи и препоръки:

1. През отчетния период, въпреки сложната обстановка заради пандемията от COVID-19, ИИНЧ успешно изпълнява своята мисия и научни приоритети. В съответствие с тях учените от института разработват значими за държавните институции и за българското общество теми и проекти в областта на демографското и личностно развитие, резултатите от които могат да послужат при вземането на управленски решения от страна на българските държавни институции. Констатира се обаче намаляване на броя на проектите с външно финансиране в ИИНЧ, поради което през следващия отчетен период е необходима активизация на усилията на учените от института в тази насока.

2. Научните приоритети на ИИНЧ са съобразени с визията на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017–2030. За нейното цялостно реализиране е необходима адекватна и последователна държавна политика в областта на научните изследвания. Без такава политика трудно биха намерили трайно решение натрупаните през годините проблеми, като повишаването на жизнения стандарт на българските учени и привличането на повече млади хора, които да се занимават с изследователска дейност в института.

3. По отношение на публикациите и на цитатите на учените от ИИНЧ през 2020 г. продължава тенденцията за постъпателното нарастване на техния брой. Значително увеличение се наблюдава по отношение на публикуваните монографии, като през 2020 г. стойностите на този показател достигат най-високото си ниво за целия период 2015–2020 г., през който функционира системата SONIX за отчитане на научната и експертната дейност в БАН.

София,
27.01.2020 г.

Научен секретар:
доц. д-р Венцислав Мучинов